

Maanpuolustuskorkeakoulu

Sotataidon laitos

Julkaisusarja 3: Työpapereita nro 22

Venäjän strategisen toimintaympäristön erilaiset tulkintakehykset ja niiden merkitys Suomelle

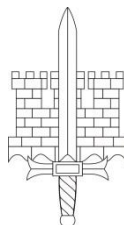
Katri Pynnöniemi & Olli-Matti Mikkola

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
SOTATAIDON LAITOS
JULKAISUSARJA 3: TYÖPAPEREITA NRO 22

NATIONAL DEFENCE UNIVERSITY
DEPARTMENT OF WARFARE
SERIES 3: WORKING PAPERS NO. 22

Venäjän strategisen toimintaympäristön tulkintakehykset ja niiden merkitys Suomelle

Katri Pynnöniemi ja Olli-Matti Mikkola

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
SOTATAIDON LAITOS
HELSINKI 2021

Katri Pynnöniemi ja Olli-Matti Mikkola: *Venäjän strategisen toimintaympäristön erilaiset tulkintakehykset ja niiden merkitys Suomelle*

Maanpuolustuskorkeakoulu
Sotataidon laitos
Julkaisusarja 3: Työpapereita nro 22
National Defence University
Department of Warfare
Series 3: Working Papers no. 22

VASTUUVAPAAUSLAUSEKE

Työpaperit ovat luonteeltaan keskustelun avauksia tai alustavia tutkimusraportteja. Työpapereiden avulla kirjoittajat voivat myös raportoida ja analysoida ajankohtaisia tapahtumia. Työpapereiden sähköisellä julkaisemisella Maanpuolustuskorkeakoulu toivoo kirjoittajien saavan rakentavaa palautetta kirjoituksilleen.

Maanpuolustuskorkeakoulu ei vastaa työpapereiden sisällöstä, mielipiteistä, havainnoista tai johtopäätöksistä, vaan vastuu niistä kuuluu yksinomaan niiden kirjoittajille.

Työpaperit tarkastetaan Maanpuolustuskorkeakoulun laitoskohtaisissa julkaisutyöryhmissä, mutta niitä ei arvioida käyttämällä akateemista ”blind peer-review” -prosessia. Lähtökohtaisesti työpaperit kirjoitetaan kuitenkin noudattaen samoja tieteellisen kirjoittamisen sääntöjä ja hyviä tieteen tekemisen käytäntöjä, mutta niiden läpikäymä arvointiprosessi on kevyempi ja nopeampi kuin tieteellisten julkaisuiden.

Uusimmat julkaisut pdf-muodossa: <http://www.doria.fi/handle/10024/73990>

© Tekijät & Maanpuolustuskorkeakoulu

ISBN 978-951-25-3206-3 (pdf)
ISSN 2343-0753 (verkkojulkaisu)

Maanpuolustuskorkeakoulu – Sotataidon laitos
National Defence University – Department of Warfare

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons BY-NC 4.0 -käyttöluvalla. Tarkastele käyttö lupaa osoitteessa <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.fi>

Helsinki 2021

TIIVISTELMÄ

Venäjäällä käydään vilkasta keskustelua kansainvälisen järjestelmän muutoksesta ja sen vaikutuksista Venäjän asemaan yhtenä suurvalloista. Tätä käynnissä olevaa keskustelua voidaan hahmottaa neljän erilaisen tulkintakehyksen avulla: *strateginen tasapaino, moninapaisuus, kaksinapaisuus ja konservatiivinen ideologia*. Nämä tulkintakehykset eivät ole toisilleen vaihtoehtoisia, vaan limittäisiä ja toisiaan täydentäviä. Onkin syytä painottaa, että tärkeämpää kuin osoittaa jonkin tietyn tulkintakehyksen määräävä asema, on tarkastella sen lähtöoletuksia, tulkintojen taustalla vaikuttavia syitä ja niiden merkitystä Venäjän valtionjohdon päätöksenteossa. Näin voidaan muodostaa laaja-alainen näkemys tekijöistä, joiden puitteissa Venäjän ulko- ja sotilaspolitiikan linjavalintoja Venäjällä tehdään.

Venäjäällä strategisen toimintaympäristön muutosta arvioidaan ennen kaikkea osana suurvaltojen voimasuhteissa tapahtuvia radikaaleja (sodat tai vallankumoukset) tai pitkän aikavälin (kulttuuri-identiteetti ja teknologinen kehitys) muutosprosesseja. Tässä reunavaltioiden rooli on pysynyt varsin muuttumattomana: maat nähdään joko potentiaalisena sillanpäänä Venäjälle suuntautuvalla sotilaalliselle hyökkäykselle tai ne julistetaan ’omaksi’ tukialueeksi. Molemmissa tapauksissa reunavaltion itsemääräämisoikeus nähdään alisteisena Venäjän strategisille intresseille.

Suurvaltojen voimasuhteiden muutos voi heijastua joko välittömästi tai välillisesti Suomen asemaan. Suurvaltojen keskinäinen ymmärrys ’strategisen tasapainon’ elementeistä ei välttämättä tarkoita pienvaltioiden intressien sivuuttamista, mikäli ne eivät häiritse kokonaistavoitteiden saavuttamista. Esimerkiksi strategisen tasapainon tulkintakehyksessä pienvaltion toiminta välittäjänä suurvaltojen aseriisuntaneuvotteiluissa on tervetullut. Kaksinapaisuuteen perustuva suurvaltdynamiikka on esitellyistä tulkintakehyksistä todennäköisesti ennakoitavin ja vakain. Moninapaisuus on taas Venäjän toivoma malli, koska sillä se turvaa vaikutusvaltansa. Tähän tulkintakehyksen sisäänrakennettu kilpailuasetelma ’napojen’ kesken tekee siitä kaksinapaisuutta vähemmän ennakoitavan. Moninapaisuuden tulkintakehykseen liittyy Suomen kaltaiselle pienvaltiolle haaste. Moninapaisuudessa maailmassa valtaa jaetaan suurvaltojen kesken, mutta sitä käytetään monenkeskisten instituutioiden kautta. Pienvaltioiden on tällöin vaikeampi tunnistaa ja suojautua toiminnalta, jonka tavoitteena on heikentää kansainvälisten instituutioiden merkitystä.

Konservatiivisen ideologian vakiintuminen osaksi Venäjän ulkopoliittikkaa on selkeästi ristiriidassa Suomen ulkopoliittikan lähtökohtien kanssa. Venäjä on taitava hyödyntämään kuviteltuja tai todellisia uhkakuvia osana konfliktien hallintaa. Tämä piirre yhdistää kaikkia edellä käsiteltyjä tulkintakehyksiä.

Asiasanat: *Venäjä, strateginen ajattelu, Suomi, sotilaspolitiikka, ulkopoliittikka, Paasikivi.*

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ	i
1. JOHDANTO	1
2. VENÄJÄN STRATEGINEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ.....	4
2.1 Strategisen tasapainon tulkintakehys	4
2.2. Moninapainen maailmanjärjestys tulkintakehyksenä.....	6
2.3. Kaksinapaisuuden tulkintakehys	8
2.4. Turvallisuuspolitiikan konservatiivinen kehys	11
3. LOPUKSI: ERI TULKINTAKEHYSTEN MERKITYS SUOMELLE.....	14
LÄHDELUETTELO	17

1. JOHDANTO

Suomen ulkopoliitikassa on kaikkea hallitsevana maamme suhde suureen itäiseen naapuriimme, Neuvostoliittoon. Se on meidän varsinainen ulkopoliittinen ongelmamme, jolle meidän on ratkaisu löydettävä ja josta kansamme tulevaisuus riippuu.

J.K. Paasikivi, puhe itsenäisyyspäivänä 1944

Keskustelussa Suomen suhteesta Venäjään käytetään toistuvasti presidentti J.K. Paasikiven sitaatteja kuvaamaan maiden välistä epäsuhtaa ja eroja ulkopoliittikan toimintalogiikassa. Hänen toteamuksiaan on pidetty sotien jälkeisen ajan Suomen ulkopoliittikan kulmakivinä ja nykypäivään sopivina. Tässä työpaperissa analysoimme venäläisten tutkijoiden ja Venäjän valtionjohdon näkemyksiä ja arvioita maan strategisen toimintaympäristön muutoksesta.¹ Työpaperin lopuksi palaamme Paasikiven yllä olevan sitaatin ajatukseen ja sen myötä Suomen Venäjä-suhteeseen.

Venäjällä käydään vilkasta keskustelua kansainvälisen järjestelmän muutoksesta ja sen vaikutuksista Venäjän asemaan yhtenä suurvalloista. Useimmissa arvioissa vertailukohtana on kylmän sodan aika ja lähtökohtana ajatus valtioista tärkeimpinä kansainvälisen politiikan toimijoina. Tutkijoiden puheenvuoroissa *maailmanjärjestyksen muutosta* kuvataan kehämäisenä liikkeenä, jota rytmittävät sodat ja teknologian kehitys. Suurvaltojen voimasuhteisiin arvioidaan vaikuttavan erityisesti kyky sotilaallisen voiman käyttöön, talouden kilpailukyky ja kunkin suurvallan intentio vaikuttaa oman asemansa vahvistamiseen kansainvälisessä politiikassa. Usein toistetun kaavan mukaisesti Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen on siirrytty Yhdysvaltojen johtaman *yksinäpaisuuden* kautta useista eri voimakeskuksista koostuvaan *moninäpaisuuteen*. Kuluvan vuosikymmenen aikana on todennäköistä, että Yhdysvaltojen ja Kiinan valtakamppailu muuttaa voimakeskusten tasapainoa. Joidenkin arvioiden mukaan Venäjä voisi yrittää liittoutua Kiinan kanssa ja siten muodostaa 'Suur-Euraasian' navan vastapainona Yhdysvaltojen johtamalle länsiliittoumalle.² Myös presidentti Putin on viitannut tähän teoreettiseen mahdollisuuteen lokakuussa 2020 Valdai-kokouksen yhteydessä pitämässään puheessa.³ Toisaalta, Venäjä voi myös jatkaa ponnistelujaan oman ns. liittoutumattomien maiden ryhmän (esim. kollektiivinen turvallisuusjärjestö, CSTO) vahvistamiseksi ja tasapainoilla sen avulla kahden blokin välimaastossa.⁴

Edellä on kuvattu lyhyesti Venäjän strategisen toimintaympäristön muutosta koskevan keskustelun lähtökohtia. Esitämme, että käynnissä olevaa keskustelua voidaan

¹ Artikkelijatkaja edellisen yhteisartikkelimme pohdintaa Venäjän ulko- ja sotilaspolitiikan taustatekijöistä, tavoitteista ja menetelmistä. Mikkola ja Pynnöniemi 2016.

² Karaganov ja Suslov 2020, 27.

³ Putin 2020.

⁴ Karaganov ja Suslov 2020, 20-27.

hahmottaa neljän erilaisen tulkintakehyksen avulla, joita ovat: *strateginen tasapaino*, *moninapaisuus*, *kaksinapaisuus* ja *konservatiivinen ideologia*. Nämä tulkintakehykset eivät ole toisilleen vaihtoehtoisia, vaan limittäisiä ja toisiaan täydentäviä. Onkin syytä painottaa, että tärkeämpää kuin osoittaa jonkin tietyn tulkintakehyksen määräävä asema, on tarkastella sen lähtöoletuksia, tulkintojen taustalla vaikuttavia syitä ja niiden merkitystä Venäjän valtionjohdon päätöksenteossa. Näin syntyy käsitys kokonaisuudesta, jonka puitteissa ulko- ja sotilaspolitiikan linjavalintoja Venäjällä tehdään.

Työpaperin aluksi käymme läpi strategista tasapainoa käsittelevän keskustelun lähtökohtia ja tärkeimpiä oletuksia. Peilaamme nykykeskustelua presidentti Putinin Münchenissä vuonna 2007 pitämään linjapuheeseen, joka on säilyttänyt ajankohtaisuutensa. Tämän jälkeen esittelemme lyhyesti moninapaisuuden käsitteeseen nojaavan tulkintakehyksen, joka kuvaa Venäjän toivoman vision uudesta maailmanjärjestyksestä. Useat venäläiset tutkijat suhtautuvat tämän vision toteutumiseen skeptisesti. Sen tilalle on hahmoteltu esimerkiksi monenkeskiseen diplomatiaan perustuvaa verkostomaista toimintaa, jonka puitteissa voidaan luoda edellytykset voimasuhteiltaan erilaisien valtioiden tasavertaiselle kanssakäymiselle. Työpaperin seuraavassa kappaleessa aiheena on vastikään esiin noussut keskustelu mahdollisesta kaksinapaisuuden paluusta ja Venäjän asemasta uudessa tilanteessa. Kiinnitämme huomiota erityisesti suurvallan oikeuksia ja vastuita koskeviin oletuksiin. Viimeisessä analyysikappaleessa avaamme edellä mainituista tulkintakehyksistä erottuvaa ja ideologisen maailmanselityksen sisältävää uuskonservatismia. Konservatiivisen ideologian opinkappaleilla on viime vuosina perusteltu Venäjän voimapolitiikkaa. Työpaperin loppuluvussa pohdimme Suomen Venäjä-suhdetta näiden eri tulkintakehysten kontekstissa.

Ennen varsinaiseen analyysin paneutumista esittelemme lyhyesti artikkelia varten kerätyn tekstiaineiston. Tutkimusaineisto käsittää noin 30 Venäjän ulkopoliittikkaa käsittelevää tutkimusartikkelia, jotka on julkaistu vuosina 2010–2020 venäläisten tutkimuslaitosten⁵ omissa julkaisusarjoissa. Artikkelit on poimittu hakusanojen (strateginen tasapaino, multipolaarisuus, multilateralismi, kaksinapaisuus) avulla tutkimuslaitosten kotisivuilta. Haun ulkopuolelle on jätetty venäläiset sotatieteelliset julkaisut, joissa käytyyn keskusteluun viitataan ajankohtaisen tutkimuskirjallisuuden kautta.⁶ Tästä rajauksesta huolimatta työpaperin aineiston avulla voidaan muodostaa riittävän laaja käsitys Venäjän strategisen toimintaympäristön muutosta koskevista tulkinnoista ja niiden

⁵ Aineisto on kerätty seuraavien tutkimuslaitosten kotisivuilta ja tutkimusportaaleista: IMEMO (Venäjän tiedakatemian alainen maailman talouden ja kansainvälisten suhteiden tutkimuslaitos, Institute of World Economy and International Relations of the Russian Academy of Science), RIAC (Venäjän kansainvälisten suhteiden neuvosto, Russian International Affairs Council), VALDAI keskustelufoorumi ja Venäjä globaalissa maailmassa julkaisuportaali (Russia in Global Affairs). Artikkelia varten on myös käyty läpi MGIMO:n julkaisusarjan (Vestnik MGIMO) artikkelit vuosilta 2014–2020. Vaikka edellä mainitut tutkimuslaitokset - ja portaalit ovat keskenään erilaisia, yhteistä niille on se, että keskusteluun osallistuvat tutkijat esiintyvät kaikilla näillä eri foorumeilla. Tämän perusteella arvioimme, että artikkeleiden pienestä otoksesta (noin 30 artikkelia) huolimatta, aineisto antaa riittävän kokonaiskuvan tutkijoiden näkemyksistä Venäjän ulko- ja sotilaspolitiikasta ja sen suunnasta.

⁶ Ks. esim Monaghan 2020; Thomas 2020; Jonsson 2019; Westerlund ja Oxenstierna (eds) 2019; Ylitalo 2019.

eroista. On myös syytä huomioida, että keskustelussa Venäjän ulko- ja sotilaspolitiikasta toistuu usein vain tietyt näkökulmat.⁷ Analyyseissä korostuu Venäjään kohdistuvat uhkat, eikä Venäjän oman toiminnan vaikutuksia aina sisällytetä kokonaisarvioon. Lisäksi, on ylipäätään suhtauduttava varauksella ajatukseen, että tutkijoiden keskuudessa käyty keskustelu vaikuttaisi Venäjän ulko- ja sotilaspolitiikan muotoiluun. Joissakin keskeisissä kysymyksissä, esimerkiksi asevarusteluun liittyen voidaan toki olettaa, että tutkijoiden tulkintaerot heijastavat laajempaa Venäjän valtionhallinnon sisällä käytävää pohdintaa.

Nämä lähtökohdat huomioiden hyödynnämme analyysissä myös Venäjän valtionjohdon virallisesti hyväksymiä ulko- ja sotilaspolitiikan ohjausasiakirjoja.⁸ Niiden tehtävänä on linjata turvallisuusviranomaisten ja ylipäätään valtionhallinnon toimintaa sekä välittää ulkomaille Venäjän kanta sen strategisina pitämässä kysymyksissä. Nämäkään dokumentit eivät varsinaisesti sisällä valmiita malleja, joiden perusteella Venäjän toimintaa konfliktitilanteissa voidaan ennakoita. Tehtävänsä mukaisesti ne kuitenkin välittävät sellaista tietoa, joka auttaa arvioimaan Venäjän vaihtoehtoja eri tilanteissa. Yhdistämällä näitä erilaisia tekstiaineistoja ja havaintoja Venäjän toiminnasta konfliktitilanteissa voidaan päästä perusteltuun näkemykseen Venäjän toimintaa ohjaavista periaatteista.⁹

⁷ Venäjän ulko- ja turvallisuuspolitiikan tutkimuksen kentästä kts. Makarychev 2013; Sergunin 2016.

⁸ Kansallisen turvallisuuden strategia 2015; Sotilasdoktriini 2014; Ulkopolitiikan konsepti 2013. Tässä analyysissä käytetään vuoden 2015 Kansallisen turvallisuuden strategiaa, ellei toisin mainita.

⁹ Pynnöniemi 2018.

2. VENÄJÄN STRATEGINEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ

2.1 Strategisen tasapainon tulkintakehys

Venäläisissä arvioissa korostetaan mielellään, ettei Venäjän strategia noudata tiettyä ideologista oppia, vaan sitä ohjaa *reaalipolitiikka*.¹⁰ Venäjän valtionjohto uskoo, että kaikki kansat pyrkivät laajentamaan vaikutusvaltaansa ja näin tehdäkseen ne käyttävät sekä kovaa että pehmeää valtaa.¹¹ Taustalla vaikuttaa neuvostoaikana lanseerattu oppi *voiman korrelaatiosta*, minkä mukaan suurvaltojen voimasuhteiden tasapaino on sotilasvoiman, taloudellisten resurssien, yhteiskunnallisten ristiriitojen, poliittisten liittolaisuuksien, diplomatian ja yleisen mielipiteen yhteissumma.¹² Nykyisessä venäläisessä sotilaspoliittisessa ajattelussa tätä oppia käytetään lähinnä asevoimien operatiivisessa suunnittelussa ja se onkin menettänyt asemansa kokonaisvaltaisena suurvaltasuhteiden selitysmallina.¹³ Toisaalta, kuten jäljempänä (kts. kappale kaksinaisuus tulkintakehys) osoitamme, näkemys valtopolitiikasta kokonaisvaltaisena eli politiikan eri osa-alueet läpäisevänä toimintana ei ole kadonnut minnekään.

Venäjän uusimmissa ohjausasiakirjoissa sotilaallisten suorituskykyjen kasvattaminen nähdään tärkeimpänä kansallisen turvallisuuden takaajana¹⁴. Venäjä korostaa sotilaspolitiikan merkitystä kansainvälisten suhteiden ennakoinnissa ja kansallisen edun turvaamisessa. Tässä viitekehyksessä mikä tahansa valtio, jolla on merkittävä sotilaallinen voima, olkoonkin se läntinen demokratia, kehittyvä aasialaisvaltio tai levoton Lähi-idän valtio, voi muodostua tietyissä olosuhteissa uhkaksi Venäjälle. Samanaikaisesti Venäjä pyrkii vahvistamaan mielikuvaa itsestään vaihtoehtona läntiselle yhteiskuntajärjestelmälle. Nollasummapelien valtopolitiikkaa korostavan linjan lähtöoletukset määrittellään selkeimmin presidentti Vladimir Putinin Münchenin turvallisuuskonferenssissa vuonna 2007 pitämässä puheessa.¹⁵ Heti tuoreeltaan käännteentekeväksi arvioidussa¹⁶ puheessa välittyy myös maailmanpolitiikan *moninapaisuudelle* ladatut odotukset. Puheen ja Venäjän myöhemmän ulko- ja sotilaspolitiikan kulmakivenä on näkemys Yhdysvalloista kansainvälistä turvallisuusjärjestelmää epävakauttavana tekijänä. Maailmanpolitiikan keskeiset ongelmat laittomasta aseellisen voiman käytöstä konfliktien pitkittymiseen johtuvat Putinin mukaan yhdestä tekijästä: Yhdysvaltojen hegemonisesta asemasta.

¹⁰ Sergunin 2016, 92-100; Trenin 2018; Karaganov ja Suslov 2020.

¹¹ Trenin 2007, 35-37.

¹² Teoria voiman korrelaatiosta perustui marxismi-leninismien ideologiaan ja pyrki selittämään kaikkien, ei vain sotilaallisen vallan muotojen merkitystä kahden järjestelmän keskinäisessä taistelussa. Teoriasta johdetut arviot voimien tasapainosta olivat aikalaisarvioiden mukaan summittaisia, eikä se kyennyt selittämään tappioiden syitä tai käännteentekevien tapahtumien seurauksia. Kanet ja Kempton 1987, 91-93. Ks. myös Shultz ja Godson 1984, 10-11.

¹³ Reach, Kilambi ja Cozad 2020, 11.

¹⁴ Kansallisen turvallisuuden strategia 2015; Sotilasdoktriini 2014.

¹⁵ Putin 2007.

¹⁶ Arbatov 2007.

Yksi valtio, tietysti ennen kaikkea Yhdysvallat, on ylittänyt kansalliset rajansa kaikin tavoin. Tämä on nähtävissä taloudessa, politiikassa sekä kulttuuri- ja koulutuspolitiikassa, joiden kautta se pyrkii vaikuttamaan muihin maihin. Keitä tämä miellyttää? Kuka on tilanteesta onnessaan?¹⁷

Puheen keskeinen viesti on, että maailmanpolitiikan ongelmien ratkaiseminen on mahdollista vain määrittelemällä uudelleen globaalin turvallisuusarkkitehtuurin perusteet. Kuten monissa myöhemmissä venäläisarvioissakin, Putinin puheessa korostuu ajatus, että siirtymä yksinapaisuudesta *moninapaisuuteen* on väistämätöntä. Lähtökohdiana oli, että tuolloin ns. nousevina talouksina tunnettujen Venäjän, Brasilian, Intian ja Kiinan talouden yhteenlaskettu talouden potentiaali muuntuu tulevaisuudessa poliittiseksi vaikutusvallaksi, jonka perustalle moninapainen maailmanpolitiikka rakentuu.

Putinin visiossa uusi globaali järjestys ei nojaa plussummapelin oletukseen yhteistyövaraisesta turvallisuudesta, vaan suurvaltojen sotilaallisen voiman tasapainoon. Yhdysvaltojen yksipuolinen vetäytyminen ohjustorjuntajärjestelmät kieltävästä ABM-sopimuksesta sekä ohjuspuolustusjärjestelmän kehittäminen ovat horjuttaneet strategista tasapainoa, jonka ytimessä on pelko molemminpuolisen tuhon mahdollisuudesta. Putinin näkemyksen mukaan strateginen tasapaino on ensi sijassa matemaattis-teknologinen yhtälö, jossa ei ole sijaa henkilökohtaisille suhteille.

En halua kenenkään epäilevän, että Venäjällä olisi minkäänlaisia aggressiivisia aikeita. Mutta kansainvälisten suhteiden järjestelmä on aivan kuin matematiikka. Henkilökohtaisia ulottuvuuksia ei ole.¹⁸

Näin Putin torjuu väitteet Venäjän toimien aggressiivisesta luonteesta ja esittää, että yhtälön ratkaiseminen edellyttää paitsi suurvaltojen aseriisuntaneuvottelujen jatkamista, mutta myös uusien asejärjestelmien kehittämistä. Venäjällä on Putinin mukaan paitsi oikeus, myös velvollisuus rakentaa 'asymmetrinen' vastine Yhdysvaltojen ohjuspuolustusjärjestelmälle. Vastaava ajatus esitettiin Neuvostoliitossa 1980-luvulla vastauksena Yhdysvaltojen tähtien sota -ohjelmalle.¹⁹ Noin kymmenen vuotta Münchenin puheen jälkeen Putin toisti edellä esitetyn ajatuksen sotilaallisen voiman ensisijaisuudesta suurvaltojen voimasuhteiden mittarina:

Venäjän sotilaallisen voiman kasvu takaa rauhan planeetallamme, koska se turvaa strategisen tasavertaisuuden ja voimatasapainon, mikä – kuten tunnettua – oli ja on yksi tärkeimmistä kansainvälisen turvallisuuden tekijöistä toisen maailmansodan jälkeisestä ajasta meidän päiviimme saakka.²⁰

Näin ympyrä on ikään kuin sulkeutunut. Vuoden 2007 puheessa esitelty visio suurvaltojen välisen strategisen tasapainon edellyttämistä investoinneista aseteknologiaan on

¹⁷ Putin 2007.

¹⁸ Putin 2007.

¹⁹ Arbatov 2020; ks. myös Arbatov, Dvorkin, Pikaev ja Oznobishchev 2010.

²⁰ Putin 2018.

lähempänä toteutumistaan. Venäläisten tutkijoiden taholta nämä ajatukset ovat herättäneet myös kritiikkiä ja palaamme tähän tarkemmin kaksinapaisuuden tulkintakehyksen yhteydessä. Sitä ennen tarkastelemme vuoden 2007 puheessa ja useasti myöhemminkin esitettyä ajatusta moninapaisuudesta Yhdysvaltojen vaikutusvallan vastavoimana.

2.2. Moninapainen maailmanjärjestys tulkintakehyksenä

Venäjän ulkoministerinä ja myöhemmin pääministerinä toiminut Jevgeni Primakov julisti vuonna 1996 siirtymän kohti moninapaista maailmaa alkaneeksi. Samana vuonna julkaistiin Samuel P. Huntingtonin teos *Kulttuurien kamppailu ja uusi maailmanjärjestys*, jonka perusteeksiä moninapaisuuden käsite myötäilee.²¹ Tämän tulkintakehyksen lähtökohtana on ajatus, jonka mukaan Venäjän kansallisen turvallisuuden varmistamiseksi maan on saavutettava tunnustettu asema kansainvälisessä politiikassa ja osallistuttava yhtenä suurvalloista merkittävien kansainvälisten kysymysten ratkaisuun. Tässä kontekstissa moninapaisuudella kuvataan toimintaympäristöä, jossa Yhdysvallat ei kykene yksin sanelemaan tilannekehitystä. Presidentti Putinin kolmannen kauden alla, vuonna 2012 julkaistuissa esseissä tämä ajatus on ilmaistu seuraavasti:

Täytyy sanoa suoraan, että valitettavasti viime vuosina Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen on muodostunut jossain vaiheessa yksi voimakeskus. Tai ainakin amerikkalaiset kumppanimme ovat olleet sitä mieltä, että he ovat tällainen yksinomainen voimakeskus, joka voi sanella kaikille. [...] Maailma ei voi olla yksinapainen, se voi olla vain moninapainen. Siitä tulee vakaa, jos kaikki kansainvälisen yhteisön jäsenet noudattavat kansainvälisen oikeuden perusteellisia periaatteita ja normeja.²²

Putinin lausunto sisältää oletuksen, että Yhdysvallat ei noudata kansainvälisen oikeuden periaatteita ja tästä syystä maailmantilanne ei ole vakaa. Putin ei lausunnollaan osoittanut, että Venäjän pitäisi kritisoida jonkin muun kuin Yhdysvaltojen merkityksen vahvistumista. Venäjän esittämä arvostelu YK:n aseman tai kansainvälisen lain väärinkäytöstä Yhdysvaltojen johtamissa operaatioissa ei ole myöskään tarkoittanut, että Venäjä itse olisi pidättäytynyt voimankäytöstä entisen Neuvostoliiton alueen konflikteissa. Tässä mielessä moninapaisuuden käsitettä voidaan pitää valikoivan, kansainvälistä oikeutta välineellistävän politiikan tunnusmerkkinä.²³ Moninapaisuuden edistämisen nimissä Putin on ilmaissut hyväksyvänsä myös Euroopan unionin yhteisten asevoimien luomisen²⁴, mikä hänen logiikassaan todennäköisesti tarkoittaisi Yhdysvaltojen vaikutusvallan vähenemistä Euroopassa.

Venäjän ulkopoliittikan retoriikassa moninapaisuuden käsitettä siis käytetään, kun halutaan kuvata Venäjän näkökulmasta toivottua strategisen toimintaympäristön muu-

²¹ Huntington 1997.

²² Putin 2012 via Mikkola 2014, 184.

²³ Allison 2020, 983-991.

²⁴ Gazeta.ru 2018.

tosta. Ulkoministeri Sergei Lavrovin puheenvuoroissa maailma on jo määritelty moninapaiseksi tai moninapaisuus nähdään 'peruuttamattomana'²⁵ kehityskulkuna, jonka vastustaminen tulkitaan yritykseksi ylläpitää 'keinotekoista' eli lännen hegemoniaan nojaavaa voimapoliittista asetelmaa maailmassa.²⁶ Retorisesti korostetaan, ettei moninapaisuus nojaa voimapoliittiselle laskelmoinnille, vaan se perustuu suurvaltojen toimien tasavertaisuudelle. Tämä linjaus on viety myös Venäjän kansallisen turvallisuuden strategiaan, jossa moninapaisuutta ei aseteta voimapoliittisen toiminnan vaihtoehdoksi vaan sen rinnalle. Strategiassa kuitenkin todetaan, että suurvaltojen strateginen voimatasapaino ja 'tasavertainen monenvälinen yhteistyö' edellyttää strategisten asejärjestelmien ylläpitämistä riittävällä tasolla.²⁷

Venäläisten tutkijoiden puheenvuoroissa, samoin kuin edellä mainitussa strategiassa, korostetaan käynnissä olevaan murrosvaiheeseen sisäänrakennettuja jännitteitä. Kansallisen turvallisuuden strategiassa jännitteet määritellään valtioiden välisiksi, kun taas tutkijat viittaavat yleisemmin kansainvälisen turvallisuuden instituutioiden toimintakyvyn heikentymiseen.²⁸ Venäjän kansainvälisten asioiden tutkimusneuvoston (RIAC) johtaja Andrei Kortunov avaa mielenkiintoisesti moninapaisuuden käsitteeseen liittyvää problematiikka ja arvioi, ettei sen pohjalle voida rakentaa kelvollista kansainvälisen järjestelmän muutosta kuvaavaa teoriaa.

Moninapaisuuden käsite pitäisi jäädä historiaan, ei enempää eikä vähempää kuin älyllisenä ja poliittisena reaktiona ylimitoitetuille tavoitteille, ylimielisyydelle ja liioittelulle, joita ovat esittäneet yksinapaisen maailman epäonnistuneet arkkitehdit. Nykyään moninapaisuus ei ole suosittua siksi, että sitä olisi tutkittu metodologisesti riittävän hyvin tai sillä olisi merkittävää selitysvoimaa. Se on suosittua ennen kaikkea siksi, että käsitteelle on laajaa poliittista kysyntää, mikä palvelee yksinapaisen maailmanselityksen vastustajia (mitä monet pitävät edelleen relevanttina).²⁹

Kortunovin mielestä maailmanpolitiikan moninapaisuudesta puhuttaessa lähtökohdiana on kylmän sodan ajalta tuttu hierarkkinen toimintatapa, jossa koko järjestelmää koskevat kysymykset ratkaistaan kahdenvälisillä ja joissakin tapauksissa monenkeskisillä sopimuksilla. Kritisoidessaan moninapaisuuden käsitettä Kortunov puhuu samalla *multilateraalien eli monenkeskisen* kansainvälisen yhteistyön puolesta. Siinä hierarkkinen sopiminen on korvattu sopimuksenvaraisuudella, joka koskee yhtä lailla sekä suuria että pieniä valtioita.³⁰ Tällaisen ajattelun valtavirtaistuminen Venäjällä olisi positiivista Suomen kaltaisten pienvaltioiden kannalta ja tarjoisi luontevan keskusteluyhteyden EU:n suuntaan³¹. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että ainakin toistaiseksi Kortunovin

²⁵ Lavrov 2019.

²⁶ Lavrov 2007a; Lavrov 2007b; Kansallisen turvallisuuden strategia 2015, artikla 13;

²⁷ Kansallisen turvallisuuden strategia 2015, artikla 105. Kiinnostavaa on, että strategian päivityksen myötä viittaus 'tasavertaiseen kansainväliseen yhteistyöhön' on muutettu 'molempia osapuolia hyödyttävään' kansainväliseen yhteistyöhön. Kansallisen turvallisuuden strategia 2021.

²⁸ Arbatov 2013; Bogdanov 2019; Kazantsev 2020.

²⁹ Kortunov 2019, 45-46.

³⁰ Kortunov 2020; kts myös Arbatov 2018; Arbatov 2014.

³¹ The European Union 2019.

esittämä tulkinta on keskustelun marginaalissa. Sen sijaan keskustelun valtavirtaa hallitsee kysymys Venäjän asemasta tilanteessa, jossa maailmanpolitiikka on jäsentymässä uudelleen kahden vahvan navan ympärille.

2.3. Kaksinapaisuuden tulkintakehys

On selvää, että Venäjän kokema tai tavoittelema suurvaltaidentiteetti edellyttää rinnastusta muihin suurvaltoihin. Suurvaltojen resurssien näkökulmasta näyttää kuitenkin ilmeiseltä, että Venäjä ei kykene kilpailemaan Yhdysvaltojen ja Kiinan kanssa, joten Venäjän on, halusi se sitä tai ei, löydettävä paikkansa kahden taloudellisen suurvallan välimaastossa. Rinnastusta suurvaltoihin Venäjä yrittää ylläpitää esimerkiksi uhkakuvilla. Yhdysvaltojen esittäminen uhkana Venäjälle on luonnollista, sisäpoliittisesti kannattavaa ja kansa on siihen tottunut. Ulkoisen uhkan julkilausuminen on käyttökelpoinen vallankäytön väline, sillä sen avulla voidaan viedä huomio pois valtion sisäisistä ongelmista, kuten taloudellisista haasteista, terrorismista, separatismista tai väestön erimielisyydestä.³²

Keskustelu kaksinapaisuuden paluusta on yksi tapa kehystää maailmanpolitiikan muutosta.³³ Venäjän ulkopolitiikan suuntaviivoja pohtivassa tutkimusraportissa³⁴ hahmotellaan Venäjän uutta asemaa uuden 'liittoutumattomuusliikkeen' (Non-Alignment Movement) keihäänkärkenä Yhdysvaltojen ja Kiinan kaksinkamppailun kontekstissa. Näin halutaan ilmaista, että Venäjä toimii supervaltojen katveessa, mutta kuitenkin siten, että maan liikkumavara ja vaikutusvallan kasvu voidaan taata.³⁵ Tässä onnistukseen Venäjän on vahvistettava omaa strategista viestintäänsä koti- ja ulkomailla. Tutkijoiden³⁶ visioima strateginen viesti Venäjästä aktiivisena rauhan puolestapuhujana, kansainvälisten kysymysten ratkaisijana ja ympäristönsuojelun mahtimaana on kuitenkin räikeässä ristiriidassa Venäjän ulko- ja sotilaspolitiikan toimien kanssa. Voidaankin perustellusti väittää, että ilman konkreettisia suunnanmuutoksia Venäjän ulkopolitiikassa; kyseinen raportti kertoo enemmän paluusta vanhaan, neuvostoliittolaiseen kaksoispuheeseen, jossa ulkopolitiikan retoriikan tehtävänä on peittää ja häivyttää tekojen varsinainen tarkoitus. Kaksoispuheen tunnistaminen osaksi Venäjän kaikea toimintaa on hyvin olennainen, jokseenkin haastava tehtävä.

Talouden mittareilla mitattuna Venäjä on jatkossakin altavastaaaja suhteessa Yhdysvaltoihin ja Kiinaan. Tästä johtuen Venäjän suurvalta-aseman tavoittelu perustuu erittäin todennäköisesti tulevaisuudessa ydinaseisiin sekä muiden voimankäytön menetelmien kehittämiseen.³⁷ Venäjän toimintaa aseriisuntaneuvotteluissa voidaan arvioida esi-

³² Pynnöniemi 2021, 81-105.

³³ Gromyko 2020; Karaganov ja Suslov 2018.

³⁴ Karaganov ja Suslov 2020.

³⁵ Karaganov ja Suslov 2020; MGIMO:n tutkijoiden raportti Venäjään kohdistuvista uhkista päättyy samaan arvioon Sushentsov (ed) 2020.

³⁶ Karaganov ja Suslov 2020.

³⁷ Thomas 2020.

merkkinä edellä mainitusta kaksoispuheesta. Venäjä pyrkii neuvottelujen avulla vahvistamaan positiivisia mielikuvia itsestään vastuullisena kansainvälisenä toimijana.³⁸ Samalla se voi saavuttaa merkittäviä kustannussäästöjä, jos strategisten asejärjestelmien määrän vähentämisestä päästään sopuun Yhdysvaltojen kanssa. Koska kahden suurimman ydinasevaltion, Yhdysvaltojen ja Venäjän, etumatka Kiinaan säilyy edelleen merkittävänä, Venäjä kykenee turvaamaan toimintavapautensa myös uudessa kaksinapaisessa kilpailutilanteessa.

Tämä asetelma selittää strategisen tasapainon tulkintakehyksen tärkeää merkitystä venäläisessä ajattelussa. Toisaalta osa venäläistutkijoista suhtautuu kriittisesti Venäjän poliittisen johdon ydinaseretoriikkaan. Esimerkiksi Vladimir Dvorkin ja Alexei Arbatov arvioivat kymmenen vuoden takaisessa artikkelissa, että ydinasepelotetta korostavilla puheilla kompensoidaan Venäjän heikentymistä kaikilla muilla alueilla.³⁹ Kriitiikin kärkenä on ajatus, että Venäjän voimapolitiikkaa ohjaa muut kuin analyttiset, ydinaseproblematiikkaan liittyvät näkökohdat. Myöhemmin IMEMO-tutkimuslaitoksen tutkija Sergei Arbatov on jatkanut teeman pohdintaa ja argumentoi, että poliitikkojen näkemys kylmästä sodasta on vääristynyt.⁴⁰ Unohdetaan, ettei kaksinapaisessa järjestelmässä ollut kyse konfliktien ratkaisusta yhteisesti hyväksytyjen instituutioiden puitteissa. Kylmän sodan olennainen piirre oli kauhun tasapaino: pelko kahden suurvallan molemminpuolisesta tuhosta teki niiden välisen suursodan mahdottomaksi. Arbatov haluaa näin korostaa ydinaseriisun ensisijaisuutta suurvaltojen välisen sodan estämisessä sen sijaan, että huomio kohdistuisi yksinomaan uusiin asejärjestelmiin ja niiden merkitykseen osana nykyaikaista sodankäyntiä.⁴¹ Samoilla linjoilla Arbatovin kanssa on Venäjän turvallisuusneuvoston sihteerinä toiminut professori Andrei Kokoshin. Vuonna 2011 julkaistussa tutkimusraportissa Kokoshin varoittaa Venäjän johtoa asettamasta liian suuria odotuksia ydinasepelotteen varaan:

Ydinasevoima voi kompensoida vain osaksi Venäjän heikkoutta taloudellisissa ja poliittisissa resursseissa sekä tavanomaisessa sotilaallisessa voimassa. Näin ollen muiden toimenpiteiden lisäksi ydinasepelotetta on pönkitettävä tehokkaalla ennen ydinaseita käytettävällä pidäkkeellä.⁴²

Toisaalta osa tutkijoista argumentoi, että toimintaympäristön muuttuessa myös ydinaseiden uhkaan perustuvaa peloteproblematiikkaa on arvioitava uudelleen. Vuonna 2019 julkaistussa raportissa Venäjän ulkopoliittikan tutkijat Sergei Karaganov ja Vladimir Suslov kehittelevät ajatusta *monenkeskisestä strategisesta tasapainosta*,⁴³ joka vaikuttaisi olevan sukua kylmän sodan aikaiselle voimien korrelaation käsitteelle, jota edellä lyhyesti sivusimme. Tutkijoiden ajattelu kulkee samaa latua Venäjän virallisen linjan kanssa: monenkeskinen strateginen tasapaino nojaa Venäjän asevoimien uusiin suorituskykyihin, Venäjän ja Kiinan väliseen strategiseen kumppanuuteen, asymmetristen

³⁸ Karaganov ja Suslov 2019; Trenin 2018.

³⁹ Mikkola 2014, 206.

⁴⁰ Arbatov 2018.

⁴¹ Arbatov 2018.

⁴² Kokoshin 2011.

⁴³ Karaganov ja Suslov 2019, 3.1.5; ks. myös Trenin 2018.

toimien tehokkuuteen, pelotevaikutuksen saavuttamiseen muilla kuin ydinaseeseen perustuvilla strategisen tason asejärjestelmillä (kyber- ja informaatioaseet) sekä oletukseen, että läntiset suurvallat pyrkivät saavuttamaan geopolittiset tavoitteensa ei-sotilaallisilla menetelmin.⁴⁴ Näiden tekijöiden seurauksena konfliktin mahdollisuus ydinasevaltioiden välillä on tutkijoiden mukaan kasvanut. Suurvaltojen konfliktin ennaltaehkäisy ei heidän mukaansa voi nojata vain ydinaseiden vähentämiseen tähtääviin aseriisuntaneuvotteluihin. Yhtenä syynä tähän on, että nopean teknologisen kehityksen aikakaudella ja toimintaympäristön monimutkaistuessa on mahdotonta uskottavasti arvioida strategista voimatasapainoa.⁴⁵

Ydinaseproblematiikkaan perehtyneet tutkijat Arbatovin johdolla ovat kyseenalaistaneet Karaganovin ja Suslovin esittämät väitteet. Heidän mukaansa kylmän sodan aikana aseteknologian kehitys oli nykyiseen tilanteeseen verrattuna käänteentekevää ja kuitenkin suurvallat onnistuivat pääsemään sopuun aseriisunnasta. Olennaista onnistumisen kannalta oli poliittinen tuki sekä sopimusten valvonta ja valmistelu huippuasiantuntijoiden voimin.⁴⁶ Rivien välistä on helppo lukea kritiikkiä niin Venäjän kuin länsimaiden nykyjohtoa kohtaan. Toinen tutkijoiden esiin nostama ongelmakohta ei kuitenkaan ole luonteeltaan poliittinen. Konventionaalisten (ei-ydinkärjillä varustettujen asejärjestelmien) iskukyky on merkittävästi parantunut ja kyber- ja informaatioaseet on nostettu strategisesti merkittävien asejärjestelmien rinnalle.⁴⁷

Asiantuntijoiden keskuudessa käydään myös keskustelua muutosten merkityksestä konfliktien dynamiikalle ja ylipäätään pelotepolitiikalle.⁴⁸ Edellä mainitut tutkijat ovat yhtä mieltä siitä, että uusien konventionaalisten asejärjestelmien sekä informaatio- ja kyberaseiden myötä konfliktien hallinta entisestään vaikeutuu. Toisaalta, kuten Venäjän asevoimien johdon viime aikaisissa puheenvuoroissa on painotettu, aseellisten ja ei-aseellisten menetelmien yhteiskäytöllä voidaan ennaltaehkäistä konfliktien syntyä ja viime kädessä luoda Venäjän kansallisten etujen mukaisesti 'aktiivinen puolustus'.⁴⁹ Uusiin asejärjestelmiin liittyvän pelotteen suuntaviivoja määriteltiin *Rossiiskaja gazeta* -lehden julkaisemassa Putinin esseessä jo ennen vuoden 2012 presidentinvaaleja.

Suuri, ellei ratkaiseva merkitys aseellisen taistelun luonteen määrittelemisessä tulee olemaan maiden sotilaallisilla mahdollisuuksilla avaruudessa ja informaationsodankäynnissä, ensi sijassa kyberulottuvuudessa. Ja vielä kaukaisemmassa tulevaisuudessa uusien fyysisin perustein luoduissa aseissa (sädetekniikkaan, geofysiikkaan, aaltotekniikkaan, geeneihin ja psykofysiikkaan jne. liittyvät). Kaikki tämä tekee mahdolliseksi saada ydinaseiden rinnalle laadullisesti uusia instrumentteja poliittisten ja strategisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Tällaiset asejärjestelmät rinnastetaan tuloksiltaan ydinaseeseen käyttöön, mutta ne ovat poliittisessa ja sotilaallisessa mielessä enemmän ”hyväksyttäviä”. Näin

⁴⁴ Karaganov ja Suslov, 2019, 5.

⁴⁵ Karaganov ja Suslov, 2019, 6-7.

⁴⁶ Arbatov 2020, 8-12.

⁴⁷ Thomas 2020.

⁴⁸ Timofeev 2019.

⁴⁹ Gerasimov 2019; Gerasimovin puheen analyysi ks Bredesen ja Friis 2020.

muodoin ydinaseiden strategisen tasapainon rooli hyökkäyksen ja kaaoksen pidäkkeenä vähenee asteittain.⁵⁰

Tätä taustaa vasten Putinin Münchenissä esittämä ajatus Venäjän epäsymmetrisestä vastauksesta saa enemmän syvyyttä. Kyse ei ole vain uuden aseteknologian kehittämisestä, vaan eri vallankäytön muotojen järjestelmällisestä hyödyntämisestä vastustajan horjuttamiseksi. Venäjä on Putinin johdolla ryhtynyt entistä näkyvämmiin hyödyntämään kylmän sodan ajalta tuttuja aktiivisia toimia⁵¹, joiden avulla se on lietsonut olemassa olevia ristiriitoja ja konflikteja eri maiden välillä ja niiden sisällä. Kuten aikaisemmassa tutkimuksessa on osoitettu, Venäjä on hyödyntänyt tehokkaasti kansainvälisen finanssijärjestelmän ja järjestelmällisen rikollisuuden kanavia vaikuttamistarkoituksessa ja sisäpiirin omaisuuden kartuttamiseksi.⁵² Horjuttamalla ja heikentämällä Euroopan maita ja Yhdysvaltoja Venäjä on raivannut lisää tilaa maailmanpolitiikassa. Tämän toiminnan perimmäisenä tavoitteena on strategisen toimintaympäristön muokkaaminen siten, että Venäjän suurvalta-asema vahvistuu.

Edellisissä kappaleissa olemme esitelleet perinteisen voimapoliittiseen ajatteluun pohjautuvia tulkintakehyksiä, joiden puitteissa Venäjän toimintaa voidaan selittää. Lopuksi haluamme nostaa esiin tulkintakehyksen, jossa toimintaympäristön muutos määritellään historiallisen ja kulttuurisen perinnön sekä arvovalintojen kautta.

2.4. Turvallisuuspolitiikan konservatiivinen kehys

”Venäläinen maailma” -järjestön perustaminen ajoittuu samaan vuoteen 2007 kuin Putinin linjapuhe Münchenissä kansainvälisen politiikan eliitille. Järjestön tehtävänä on luoda, ylläpitää ja vahvistaa Venäjän vaikutusvaltaa etenkin entisen Neuvostoliiton alueella. Neuvostoliiton hajoaminen osui kipeästi venäläiseen itseymmärrykseen, jossa turvallisuudentunne yhdistyi ajatukseen laajan maantieteellisen alueen hallinnasta.⁵³ Entisten neuvostotasavaltojen omaehtoinen irtautuminen ’historiallisesta yhteydestä’ loi trauman, jota ei Putinin aikana ole yritetty parantaa. Päinvastoin, julkiseen keskusteluun on tuotu ajatus, jonka mukaan Venäjä on nykyistä kokoaan suurempi ja siten oikeutettu keräämään entisen Neuvostoliitonmaat yhteen.⁵⁴ Tämä ajattelu on ilmeisintä sodassa Ukrainaa vastaan. Itä-Ukrainaan keinotekoisesti luodut pseudovaltiot, niin sanotut ”Donetskin ja Luhanskin kansantasavallat”, ovat yritys luoda ”venäläistä maailmaa” toisen valtion alueelle.

Venäjän sisäpolitiikassa viime vuosina tilaa saaneen konservatismiin merkitys ulkopolitiikalle voidaan nähdä tätä taustaa vasten. Poliitiikan tutkija Mikhail Suslovin mukaan

⁵⁰ Putin 2012 via Mikkola 2014, 228.

⁵¹ Neuvostoliiton vaikuttamistoimintaa kuvaileva käsite *aktiiviset toimenpiteet* (*active measures*) yhdistää poliittisen vaikuttamisen, informaatiovaikuttamisen ja jopa salamurhat. Abrams 2016; ks. myös Rid 2020 ja Pynnöniemi ja Racz 2016.

⁵² Belton 2020; Galeotti 2017.

⁵³ Pynnöniemi 2021, 1-13.

⁵⁴ Kazharski 2020; Torbakov 2018; Suslov 2019.

venäläisessä konservatismissa on pohjimmiltaan kyse eron tekemisestä liberaaliin läntiseen perinteeseen. Ukrainan sodan myötä *venäläisen maailman* erityisyys hahmotetaan entistä selkeämmin osana geopolittisen tilan hallintaa. Tässä kontekstissa *venäläinen maailma* on tarkkarajainen ja omalakinen erotuksena *läntisen maailman* universalismille.⁵⁵ Venäläiseen poliittiseen ajatteluun perehtynyt tutkija Marlene Laruelle tulkitsee konservatismiin osaksi jälkiliberaalia (illiberalismi) ajattelua, jolla on aitoa kannatusta venäläisessä yhteiskunnassa.⁵⁶

Putinin kolmannella presidenttikaudella konservatismi on noussut entistä selvemmin esiin valtionjohdon puheissa ja teoissa. Yksi näkyvistä tämän linjan puolestapuhujista on Venäjän turvallisuusneuvoston sihteeri Nikolai Patrushev. Venäjän ja lännen konflikti on Patrushevin mukaan ratkaisematon: on tehtävä valinta 'läntisten arvojen' tai oman kulttuurisen itsenäisyyden välillä. Lisäksi Venäjän tehtävänä on puolustaa aitoa eurooppalaisuutta sekä historiallista totuutta. Patrushev maalaa kuvan Venäjästä houkuttelevana vaihtoehtona maille, jotka Venäjän tavoin vastustavat lännen ylivaltaa ja pyrkimyksiä rajoittaa ko. maiden kulttuurihistoriallista itsenäisyyttä.⁵⁷ Patrushevin kädenjälki näkyy vahvasti heinäkuussa 2021 julkaistussa kansallisen turvallisuuden strategiassa. Uuden strategian mukaan ulkovallat pyrkivät "tuhoamaan Venäjän suhteet sen perinteisten kumppanimaiden kanssa", "eristämään Venäjän kansainvälisessä politiikassa" ja "hyödyntämään maan sosioekonomisia ongelmia sisäpoliittisen epävakauden lietsonnassa." Uhkapuheen rinnalla strategia kuljettaa konservatismiin henkeen sopivaa tarinaa Venäjän erityisyydestä ja erityisasemasta yhtenä maailmanpolitiikan navoista.⁵⁸

Konservatismi näkyy myös heinäkuussa 2020 hyväksytyssä uudessa perustuslaissa, jossa Venäjä varaa itselleen oikeuden tukea maan rajojen ulkopuolella asuvia 'maanomiehensä' *venäläinen maailma* -käsitteen mukaisesti.⁵⁹ Uudessa perustuslaissa vahvistetaan myös Venäjän irtautuminen sellaisista kansainvälisten instituutioiden päätöksistä, joita se pitää omien etujensa vastaisina. Tämä viimeksi mainittu lisäys on nykyisen konservatiivisen ajattelun keskeinen piirre. Venäjän ulkopolitiikan kannalta olennaista on, että tässä visiossa kansainvälinen toimijuus nojaa ensisijaisesti valtioiden suveriniteettiin ja vasta toissijaisesti yhteisesti hyväksytyjen pelisääntöjen noudattamiseen.⁶⁰ Muutamat muutkin perustuslakiin tehdyt lisäykset noudattelevat konservatiivisen ajattelun periaatteita, vaikka sen vaikutusta ei erikseen korosteta. Perustuslakiin on esimerkiksi lisätty julistuksenomaiset luonnehdinnat Venäjästä Neuvostotasavaltojen liiton laillisenä perillisenä ja maan tuhatvuotisen valtiollisuuden, ortodoksisen uskon ja historiallisen yhtenäisyyden vaalija. Samassa hengessä valtion tulkinta Venäjän käy-

⁵⁵ Suslov 2019, 93-97.

⁵⁶ Laruelle 2020, 116.

⁵⁷ Patrushev 2020.

⁵⁸ Kansallisen turvallisuuden strategia 2021, artikkelit 17, 18, 20.

⁵⁹ Venäjän Duuma 2020.

⁶⁰ Suslov 2019, 92.

mistä sodista asetetaan muiden tulkintojen yläpuolelle ja luodaan raamit lasten kasvatamisesta patriotismiin. Venäjän kielen asemaa vahvistetaan lisäyksellä, jonka mukaan ”Venäjän kieli on valtiollisuuden perustan muodostavan kansan kieli.”⁶¹

Nämä kaikki seikat voidaan nähdä yrityksenä yhdentää entisen Neuvostoliiton aluetta yhteiskunnan eri osa-alueilla, mikä tekee siitä alueisiin liittyvää valtapolitiikkaa. Kuten Gerard Toal on tähdentänyt, Venäjän valtasuhteita naapurimaihinsa ei tulisi yksinkertaistaa siirroiksi geopolitiikan shakkilaudalla.⁶² Kyse on monimutkaisemmista riippuvuussuhteista, joissa sekoittuvat niin alueelliset valtapyrkimykset kuin tunteiden ohjaama riskinotto suurvallan kunnian ja pienvaltiorealismista ammentavan vapauden tavoittelun vuoksi.

⁶¹ Venäjän Duuma 2020.

⁶² Toal 2017.

3. LOPUKSI: ERI TULKINTAKEHYSTEN MERKITYS SUOMELLE

Tämän työpaperin tavoitteena on ollut avata niitä lähtökohtia, joista käsin Venäjällä arvioidaan maan strategisen toimintaympäristön muutosta. Olemme nostaneet esiin neljä erilaista tulkintakehystä (strateginen tasapaino, moninapaisuus, kaksinapaisuus ja konservatiivinen ideologia), joiden avulla voimme selittää Venäjän strategisen ajattelun keskeisiä piirteitä. Ne eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan eroavaisuudet liittyvät siihen, miten eri tekijöitä (esimerkiksi monenkeskisten sopimusten merkitys) painotetaan.

Kuten olemme aikaisemmin⁶³ todenneet, Venäjän keskitetty päätöksenteko- ja tiedustelujärjestelmä ja kyky säädellä informaatioympäristöä ovat tekijöitä, joiden avulla Venäjä pyrkii vaikuttamaan konfliktien dynamiikkaan itselleen edullisesti. Venäjän valtapolitiikan päämäärien ja toimintatapojen analyysin kannalta tämä tarkoittaa, että toiminta on aina suhteutettava sekä ajalliseen kontekstiin että teorettis-käsitteelliseen tulkintakehykseen. Tällä tavoin voidaan tarkastella kunkin konfliktin erityispiirteitä ja Venäjän valtapolitiikan pysyviä tekijöitä. Venäjän strategisen toimintaympäristön muutoksesta käydyin keskustelun analysointi neljän tulkintakehyksen kautta on tästä näkökulmasta perusteltua. Tässä kappaleessa pyrimme asettamaan Suomen osaksi Venäjän strategista toimintaympäristöä ja pohdimme eri tulkintakehysten merkitystä Suomen Venäjä-politiikan kannalta. Sitä ennen kuvaamme lyhyesti Venäjän strategisen ajattelun ymmärtämisen kannalta olennaisia piirteitä.

Venäjä, kuten pääsääntöisesti muutkin valtiot, pyrkii ratkaisemaan intressiristiriidat ja konfliktit ennen niiden kehittymistä aseelliseksi yhteenotoksi – joko poliittisen painostuksen kautta tai muilla tavoin osapuolten epäsuhtaa hyväksikäyttäen. Tätä venäläisessä keskustelussa ’aktiivisen puolustuksen’⁶⁴ käsitteellä tunnettua toimintatapaa voidaan pitää käytännönläheisempänä kuin neuvosto aikaista ideologian sävyttämää toimintatapaa. Yhtäältä tästä seuraa, että aseellista voimaa ollaan valmiita käyttämään, kun sen käytöstä aiheutuvien hyötyjen arvioidaan olevan haittoja suuremmat ja muut keinot ovat osoittautuneet tehottomiksi. Toisaalta, poikkeuksellisissa tilanteissa toimitaan taktisesti oikein totutusta kaavasta poiketen. Venäjän toimintatapa näyttyy joustavana: se pyrkii hyödyntämään omia vahvuuksiaan, vastustajan heikkouksia ja ajan kuluessa avautuvia mahdollisuuksia ratkaista tilanteet omaksi eduksi. Tämä tekee Venäjän toimien ennakoitavuudesta kriisitilanteissa vaikeaa.

Toinen keskeinen piirre liittyy Venäjän kykyyn hyödyntää harhauttamista kaikessa toiminnassaan.⁶⁵ Arvioitaessa Venäjän toiminnan tavoitteita on huomioitava kaksoispuheen vaikutus, esimerkiksi katsottava sitä, *mitä Venäjä tekee – ei sitä, mitä se sanoo*. Tämä varsin yleinen viisaus pätee luonnollisesti muihinkin valtioihin. Esimerkiksi erilaisia

⁶³ Mikkola ja Pynnöniemi 2016, 209-210.

⁶⁴ Gerasimov 2019.

⁶⁵ Rid 2020; Pynnöniemi 2016.

sotaharjoituksia ja voimannäyttöjä on seurattava kokonaisvaltaisesti, ei vain niistä julkaistujen lausuntojen ja uutisten valossa. Toiseksi ymmärrys siitä, että *Venäjä voi tehdä sen, minkä se sanoo*, on syytä huomioida. Esimerkiksi erilaiset strategia-asiakirjat sisältävät paljon informaatiota siitä, mihin suuntaan Venäjä aikoo intressejään ajaa. Kolmanneksi näkökulmaksi voidaan nostaa informaatio-psykologiseksi vaikuttamiseksi luokiteltava periaate, ”*muut eivät tee sitä, mitä Venäjä sanoo*”. Tämä näkyy toistuvina ilmauksina, joissa Venäjä esittää muiden uhkaavan sitä ja ongelmallisten asioiden johtuvan muista. Esimerkkinä tästä käy syytökset Ukrainassa hallinneesta fasistijuntasta. Neljänneksi voidaan nostaa näkökulma, jossa ”*Venäjä tekee päinvastoin kuin sanoo*.” Esimerkki tästä on Ukrainan sota tai Krimin miehitys, mitkä se edelleen kiistää tapahtuneen Venäjän tahdosta riippuen.

Nämä neljä esimerkkiä valitettavasti osoittavat, että Venäjän ulko- ja sotilaspolitiikkaa ei voida analysoida vain tietyn kehyksen sisällä. Ne myös osoittavat, että Venäjän julkilausumat saattavat pitää paikkansa tai sitten ei. Voidaan olettaa, että myös jatkossa Venäjä pyrkii säilyttämään kykynsä hyödyntää maailmanpolitiikan sattumanvaraisuutta ja erilaisia eteen tulevia kriisejä omaksi edukseen. Pyrkimys harhauttamiseen ja kaksoispuheen viljely julkisdiplomatiassa asettavat nekin omat haasteensa Venäjän valtopolitiikan vaikutusten ennakoimiselle. Vaikka yllätyksellisyys on olennainen osa Venäjän toimintalogiikkaa, analysoimalla sen käyttöä eri tilanteissa, voidaan myös Venäjän toiminnasta erottaa kaavamaisuutta ja ajatusvirheitä.

Venäjällä strategisen toimintaympäristön muutosta arvioidaan ennen kaikkea osana suurvaltojen voimasuhteissa tapahtuvia radikaaleja (sodat tai vallankumoukset) tai pitkän aikavälin (teknologiakehitys) muutosprosesseja. Tässä reunavaltioiden rooli on pysynyt varsin muuttumattomana: maat nähdään joko potentiaalisena sillanpäänä Venäjälle suuntautuvalla sotilaallisella hyökkäykselle tai ne julistetaan ’omaksi’ tukialueeksi. Molemmissa tapauksissa reunavaltion itsemääräämisoikeus nähdään alistaisena Venäjän strategisille intresseille. Tämä on viime kädessä Paasikiven sitaatissa muotoiltu Suomen ulkopolitiikan ongelma.

Suurvaltojen voimasuhteiden muutos voi heijastua joko välittömästi tai välillisesti Suomen asemaan. Suurvaltojen keskinäinen ymmärrys ’strategisen tasapainon’ elementeistä ei välttämättä tarkoita pienvaltioiden intressien sivuuttamista, mikäli ne eivät häiritse kokonaistavoitteiden saavuttamista. Esimerkiksi strategisen tasapainon tulkintakehyksessä pienvaltion toiminta välittäjänä suurvaltojen aseriisuntaneuvotteiluissa on tervetullut. Kaksinapaisuuteen perustuva suurvaltadynamiikka on esitellyistä tulkintakehyksistä todennäköisesti ennakoitavin ja vakain. Moninapaisuus on taas Venäjän toivoma malli, koska sillä se turvaa vaikutusvaltansa. Tähän tulkintakehykseen sisäänrakennettu kilpailuasetelma ’napojen’ kesken tekee siitä kaksinapaisuutta vähemmän ennakoitavan. Moninapaisuuden tulkintakehykseen liittyy Suomen kaltaiselle pienvaltiolla haaste. Moninapaisuudessa maailmassa valtaa jaetaan suurvaltojen kesken, mutta sitä käytetään monenkeskisten instituutioiden kautta. Pienvaltioiden on tällöin vaikeampi tunnistaa ja suojautua toiminnalta, jonka tavoitteena on heikentää kansainvälisten instituutioiden merkitystä. Konservatiivisen ideologian vakiintuminen osaksi

Venäjän ulkopolitiikkaa on selkeästi ristiriidassa Suomen ulkopolitiikan lähtökohtien kanssa.⁶⁶ Venäjä on taitava hyödyntämään kuviteltuja tai todellisia uhkakuvia osana konfliktien hallintaa. Tämä piirre yhdistää kaikkia edellä käsiteltyjä tulkintakehyksiä.

Aloitimme tämän työpaperin lainauksella J.K. Paasikiveltä, jonka motto tosiasioiden tunnustamisen tärkeydestä on muokannut suomalaista pienvaltiorealismia ajattelua. Tämä linjaus on tarkoittanut, että Venäjän ja Suomen välistä turvallisuuskonfliktia on tarkasteltu ongelmanratkaisun näkökulmasta: tehtävänä, jonka ratkaisu on Suomelle elintärkeää. Tämä voidaan muotoilla myös ongelmanratkaisun tapauskohtaisuudeksi. Mahdollisissa ristiriitatilanteissa Venäjän kanssa Suomen on löydettävä kulloiseenkin tilanteeseen sopiva ratkaisu tai kanta, joka ei seuraa mitään tiettyä paradigmaa. Näin kyse on *valtiomiestaidosta* ja erilaisista *väliaikaisjärjestelyistä*, joiden avulla väistetään tilanne, jossa Suomen maantieteellisen aseman ja suurvallan valtapoliittisten tavoitteiden välisestä perustavasta ristiriidasta tulee kriisiä ruokkiva elementti.⁶⁷

Kuten emeritusprofessori Osmo Apunen on todennut, Paasikivi oli ennen kaikkea *modus vivendi* -poliitikko, joka oletti, että myös Suomen kaltainen pieni maa saattoi hyödyntää maailmanpolitiikan yllättävät käännteet omaksi edukseen.⁶⁸ Tämän edellytyksenä oli kuitenkin kyky analyttisesti arvioida Venäjän valtapoliittikan arvaamattomuutta. Kesällä 1947 Paasikivi oli puheessaan muistuttanut kuulijoita Suomen ulkopolitiikan lähtökohdista:

Tämä on maltin ja harkinnan, tiedon ja kokemuksen kultainen tie. Sitä ei kukaan osaa kulkea silmät ummussa eikä pinnallisesti asioita katsellen. Onnistuminen edellyttää, ettei pidetä silmällä vain ensimmäistä tienkäännettä, vaan kaikkia niitä näkymättömiä vaaranpaikkoja, joissa onnettomuus voi tapahtua.⁶⁹

Näin Paasikiven oma ajattelu poikkesi siitä kaavamaisuudesta, joka myöhemmin leimasi niin kutsutun Paasikiven-Kekkosen linjan mukaista suhdetta Neuvostoliittoon ja joka edelleen vilahtelee arvioissa Venäjän merkityksestä Suomelle. Ehkä tätä kautta pienvaltiorealismi voi palata paasikiviläisille juurilleen: ei liturgisena opinkappaleena tai luottamuksen nimiin vannovana valtiomiestaitona, vaan ymmärryksenä Venäjän uhasta Suomen ulkopolitiikan pysyvänä elementtinä.

⁶⁶ Valtioneuvosto 2020.

⁶⁷ Paasikivi 1979, 185.

⁶⁸ Paasikivi 1979, 184. Kirjoittajat haluavat kiittää emeritusprofessori Osmo Apusta saamastaan palautteesta ja ideoista Paasikiven ajattelun tulkinnassa. Mahdolliset ajatusvirheistä ja väitteistä ovat kirjoittajat yksinomaan vastuussa.

⁶⁹ Paasikivi 1947; kts myös Paasikivi 1957, 198-199.

LÄHDELUETTELO

Alkuperäislähteet

- The European Union 2019. Strengthening Multilateralism: Council Adopts Conclusions. Council of the EU, 17.6.2019. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/06/17/effective-multilateralism-council-adopts-conclusions/>.
- Lavrov, Sergei 2019. The World at a Crossroads and a System of International Relations for the Future. Rivalry and Confrontation of Cooperation and Security. *Russia in Global Affairs*, No. 4, October/December, URL: <https://eng.globalaffairs.ru/articles/the-world-at-a-crossroads-and-a-system-of-international-relations-for-the-future/>.
- Lavrov, Sergei 2007a. The Present and the Future of Global Politics. *Russia in Global Affairs*, No. 2, April/June, URL: <https://eng.globalaffairs.ru/articles/the-present-and-the-future-of-global-politics/>.
- Lavrov, Sergei 2007b. Containing Russia: Back to the Future? *Russia in Global Affairs*, No. 4, October/December, URL: <https://eng.globalaffairs.ru/articles/containing-russia-back-to-the-future/>.
- Patrushev, Nikolai 2020. Nuzhny li Rossii universal'nie tsennosti? *Rossiiskaya gazeta* 17.6.2020, URL: <https://rg.ru/2020/06/17/nuzhny-li-rossii-universalnye-tsennosti.html>.
- Putin, Vladimir 2020. A World of New Opportunities. Plenary Session of the 17th Valdai Club Annual Meeting, 22.10.2020, URL: <https://valdaiclub.com/events/posts/articles/vladimir-putin-meets-with-members-of-the-valdai-club-transcript-17th-annual-meeting/>.
- Putin, Vladimir 2018. Vuosittainen puhe Federaationeuvostolle. *Kremlin.ru*, 1.3.2018, URL: <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/56957>.
- Putin, Vladimir 2012. Bezopasnosti Rossii - nadjožnye garantii. *Krasnaja Zvezda*, 29.2.2012.
- Putin, Vladimir 2007. Speech and the following discussion at the Munich Conference on Security Policy, Munich, 10.2.2007. URL: <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>.
- Kansallisen turvallisuuden strategia 2021. Hyväksytty presidentin käskyllä No. 400, 2.7.2021. URL: <http://static.kremlin.ru/media/events/files/ru/QZw6hSk5z9gWq0plD1ZzmR5cER0g5tZC.pdf>.
- Kansallisen turvallisuuden strategia 2015. Hyväksytty presidentin käskyllä No. 683, 31.12.2015. URL: <https://rg.ru/2015/12/31/nac-bezopasnost-site-dok.html>.

- Sotilasdoktriini 2014. Venäjän Federaation sotilasdoktriini. Hyväksytty presidentin käskyllä No. 2976N, 25.12.2014. URL: <http://news.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf>, suomennos la-dattavissa: <http://erikoiset.kioski.yle.fi/files/sotilasdoktriini2014.pdf>.
- Ulkopolitiikan konsepti 2013. Hyväksytty presidentin käskyllä, 12.2.2013. URL: <http://www.scrf.gov.ru/documents/2/25.html>.
- Valtioneuvosto 2020. Ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko, 29.10.2020, URL: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162513>.
- Venäjän Duuma 2020. Uutinen: laki muutoksista Venäjän Federaation perustuslakiin, 14.3.2020, URL: <http://duma.gov.ru/news/48045/>.

Kirjallisuus

- Abrams, Steve 2016. Beyond Propaganda: Soviet Active Measures in Putin's Russia. *Connections*, Vol. 15, No. 1, ss. 5–31, URL: www.jstor.org/stable/26326426/.
- Allison, Roy 2020. Russian Revisionism, Legal Discourse and the 'Rules-Based' International Order, *Europe-Asia Studies*, 72:6, 976-995, DOI: 10.1080/09668136.2020.1773406.
- Arbatov, Alexey 2018. Collapse of the World Order? *Russia in Global Affairs*, No.1 January/March, URL: <https://eng.globalaffairs.ru/articles/collapse-of-the-world-order-2/>.
- Arbatov, Alexey 2014. Collapse of the World Order? *Russia in Global Affairs*, No.3 July/September, URL: <https://eng.globalaffairs.ru/articles/collapse-of-the-world-order/>.
- Arbatov, Alexey 2013. Real and Imaginary Threats. *Russia in Global Affairs*, No.1 January/March, URL: <https://eng.globalaffairs.ru/articles/real-and-imaginary-threats/>.
- Arbatov, Alexey 2007. Is a New Cold War Imminent? *Russia in Global Affairs*, 8.8.2007, URL: <https://eng.globalaffairs.ru/articles/is-a-new-cold-war-imminent/>.
- Arbatov, Alexey, Vladimir Dvorkin, Alexander A. Pikaev ja Sergey K. Oznobishchev 2010. Strategic Stability after the Cold War. Moscow: IMEMO RAN, URL: https://www.imemo.ru/publications/info/strategic-stability-after-the-cold-war-by-alexei-g-arbatov-vladimir-z-dvorkin-alexander-a-pikaev-and-sergey-k-oznobishchev-moscow-imemo-ran-2010-55-p_.
- Arbatov, Alexey (ed.) 2020. КОНТРОЛЬ НАД ВООРУЖЕНИЯМИ В НОВЫХ ВОЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИХ И ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ УСЛОВИЯХ. (Arms control in the new military-political and technological conditions) Moscow: IMEMO RAN, URL: <https://www.imemo.ru/files/File/ru/publ/2020/2020-04.pdf>.

- Belton, Catherine 2020. *Putin's People. How the KGB Took Back Russia and Then Took on the West*. London: William Collins.
- Bogdanov, Konstantin 2019. Flexible Coalitions: Origins and Prospects. *Russia in Global Affairs* No.3 July/September, URL: <https://eng.globalaffairs.ru/articles/flexible-coalitions-origins-and-prospects/>.
- Bredesen, Maren Garberg ja Karsten Friis 2020. Missiles, Vessels and Active Defence, *The RUSI Journal*, DOI: 10.1080/03071847.2020.1829991.
- Galeotti, Mark 2017. Crimintern: How the Kremlin uses Russia's Criminal Networks in Europe. *European Council of Foreign Relations*, 18.4.2017, URL: https://ecfr.eu/publication/crimintern_how_the_kremlin_uses_russias_criminal_networks_in_europe/.
- Gazeta.ru 2018. Путин прокомментировал идею Макрона о создании армии ЕС. 11.11.2018. URL: <https://www.gazeta.ru/army/news/2018/11/11/12276013.shtml>.
- Gerasimov, Valery 2019. Speech given at the Annual Meeting of the Academy of Military Science, Moscow, 2 March 2019, <http://redstar.ru/vektory-razvitiya-voennoj-strategii/>. For English translation, see URL: <https://www.memri.org/reports/russian-first-deputy-defense-minister-gerasimov-our-response-based-active-defense-strategy>.
- Gromyko, Alexey 2020. Illusions of a New Bipolarity. *The Russian International Affairs Council* 8.5.2020, URL: <https://russiancouncil.ru/en/analytics-and-comments/analytics/illusions-of-a-new-bipolarity/>.
- Huntington, Samuel P. 1997. *The Clash of Civilizations and the Remaking of the World Order*. London: Simon & Schuster.
- Jonsson, Oscar 2020. *The Russian Understanding of War. Blurring the Lines between War and Peace*. Washington DC: Georgetown University Press.
- Kanet, Roger E. & Kempton, Daniel R. 1987. Global Correlation of Forces. Teoksessa Ray S. Cline & James Arnold Miller & Roger E. Kanet (eds.): *Western Europe in Soviet global strategy*. Westview special studies on the Soviet Union and Eastern Europe. Boulder and London: Westview Press.
- Karaganov, Sergei ja Dmitry Suslov (ed.) 2020. Protecting Peace, Earth, and Freedom of Choice for all Countries. New Ideas for Russia's Foreign Policy. Report of the HSE University. Moscow: Higher School of Economics Publishing House, URL: <https://conf.hse.ru/mirror/pubs/share/364814708.pdf>.
- Karaganov, Sergei ja Dmitry Suslov 2019. The New Understanding and the Ways to Strengthen Multilateral Strategic Stability. Moscow: Higher School of Economics. URL: https://eng.globalaffairs.ru/wp-content/uploads/2020/04/report_strategic-stability.pdf.

- Karaganov, Sergei ja Dmitry Suslov 2018. A New World Order: A View from Russia. *Russia in Global Affairs*, 4.10.2018, URL: <https://eng.globalaffairs.ru/articles/a-new-world-order-a-view-from-russia/>.
- Kazantsev, A.A. ja V.M. Sergeev 2020. Кризис «американоцентричной» глобализации: причины, тенденции, сценарии развития. *Vestnik MGIMO-University* 13(2), URL: <https://vestnik.mgimo.ru/jour/article/view/1479/1171>.
- Kokoshin, Andrei 2011. *Ensuring Strategic Stability in the Past and Present: Theoretical and Applied Questions*. Harvard Kennedy School, Belfer Center for Science and International Affairs, URL: <https://www.belfercenter.org/sites/default/files/legacy/files/Ensuring%20Strategic%20Stability%20by%20A.%20Kokoshin.pdf>.
- Kortunov, Andrei 2020. What is Multilateralism in European Terms? *Russian International Affairs Council*, 28.5.2020, URL: <https://russiancouncil.ru/en/analytics-and-comments/analytics/what-is-multilateralism-in-european-terms/>.
- Kortunov, Andrew 2019. Between Polycentrism and Bipolarity. *Russia in Global Affairs*, No.1 January/March, URL: <https://eng.globalaffairs.ru/articles/between-polycentrism-and-bipolarity/>.
- Laruelle, Marlene 2020. Making Sense of Russia's Illiberalism. *Journal of Democracy* Vol. 31 (3), July 2020, ss. 115-129. URL: <https://muse.jhu.edu/article/760091/pdf>.
- Makarychev, Andrey 2013. Inside Russia's Foreign Policy Theorizing: A Conceptual Conundrum. *Debate: Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*, 21:2-3, 237-258, DOI: 10.1080/0965156X.2013.864002.
- Mikkola, Olli-Matti ja Katri Pynnöniemi 2016. Venäjän nollasummapelin valtapoliittikka, kirjassa Blombergs, Fred (ed.) *Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun lähtökohdia*, Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisusarja 1: Tutkimuksia No. 4, Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Mikkola, Olli-Matti 2014. *Sotilaspolitiikka Kremlin Olympoksella. Venäjän sotilasreformin diskursiivinen rakentuminen venäläisessä sanomalehdistössä 2008–2012*. Turun yliopiston julkaisuja, sarja C - osa 398. Turku: Painosalama Oy
- Monaghan, Andrew 2020. How Moscow Understands War and Military Strategy. *CAN Occasional Paper*, November, URL: https://www.cna.org/CNA_files/PDF/IOP-2020-U-028629-Final.pdf.
- Paasikivi, J.K. 1979. *Toimintani Moskovassa ja Suomessa 1939-1941*. Juva: WSOY. 4. painos, 1. painos julkaistu 1958.
- Paasikivi, J.K. 1957. *Paasikiven muistelmia sortovuosilta I*. Porvoo ja Helsinki: WSOY.
- Pynnöniemi, Katri (ed.) 2021. *Nexus of Patriotism and Militarism in Russia: A Quest for Internal Cohesion*. Helsinki: Helsinki University Press. DOI: <https://doi.org/10.33134/HUP-9>

- Pynnöniemi, Katri 2021. Ivan I'lin and the Kremlin's Strategic Communication of Threats: Evil, Worthy, and Hidden Enemies, in *Nexus of Patriotism and Militarism in Russia: A Quest for Internal Cohesion*. Helsinki: Helsinki University Press. DOI: <https://doi.org/10.33134/HUP-9>.
- Pynnöniemi, Katri 2018. Russia's National Security Strategy: Analysis of Conceptual Evolution, *The Journal of Slavic Military Studies*, 31:2, ss. 240-256.
- Pynnöniemi, Katri 2016. Conceptual and historical roots of deception, in Pynnöniemi, Katri and András Rácz 2016. *Fog of Falsehood. Russian Strategy of Deception and the Conflict in Ukraine*, The Finnish Institute of International Affairs, FIIA Report No. 45, ss. 27-50, URL: http://www.fiia.fi/fi/publication/588/fog_of_falsehood/.
- Reach, Clint, Vikram Kilambi ja Mark Cozad 2020. Russian Assessments and Applications of the Correlation of Forces and Means. *RAND Research Reports*, URL: <https://doi.org/10.7249/RR4235>.
- Rid, Thomas 2020. *Active Measures. The Secret History of Disinformation and Political Warfare*. NY: Farrar, Straus and Giroux.
- Sergunin, Alexander 2016. *Explaining Russian Foreign Policy Behavior. Theory and Practice*. Soviet and Post-Soviet Politics and Society, Stuttgart: ibidem-Verlag.
- Shultz, Richard H. & Godson, Roy 1984. *Dezinformatsia: Active measures in Soviet Strategy*. Washington and NY: Pergamon Brassey's.
- Sushentsov, Andrei (ed.) 2020. Mezhdunarodnye Ugrozy 2021. Geopolitika posle pandemii. MGIMO Universitet & Evraziiskie Strategii, URL: <https://mgimo.ru/upload/iblock/a1a/int-threats-2021.pdf>.
- Suslov, Mikhail 2019. Russian Conservatism as an Ideology: The Logic of Isolationism. In Suslov, Mikhail & Dmitry Uzlaner: *Contemporary Russian Conservatism. Problems, Paradoxes and perspectives*. Brill, Eurasian Studies Library, URL: doi:10.1163/9789004408005_004.
- Timofeev, Ivan 2019. A New Anarchy? Scenarios for World Order Dynamics, *Valdai Discussion Club*, July, URL: <https://valdaiclub.com/files/25352/>.
- Toal, Gerard 2017. *Near Abroad. Putin, the West and the Contest over Ukraine and the Caucasus*. Oxford: Oxford University Press.
- Torbakov, I., 2018. After Empire. Nationalist Imagination and Symbolic Politics in Russia and Eurasia in the Twentieth and Twenty-First Century. With a foreword by Serhii Plokhyy. Soviet and Post-Soviet Politics and Society, 191. Stuttgart: ibidem-Verlag.
- Trenin, Dmitry V. 2018. Mapping Global Strategic Stability in the Twenty-First Century. *Russia in Global Affairs*, 08.11.2018. URL: <https://eng.globalaffairs.ru/articles/mapping-global-strategic-stability-in-the-twenty-first-century/>.

- Trenin, Dmitry V. 2007. Russia's threat perception and strategic posture. Russian security strategy under Putin: U.S. and Russian perspectives. *U.S Army War College. Strategic Studies Institute*. ss. 35–47, URL: <https://publications.armywarcollege.edu/pubs/1924.pdf>.
- Thomas, Timothy 2020. Information Weapons: Russia's Nonnuclear Strategic Weapons of Choice. *The Cyber Defence Review*, Summer 2020, URL: https://cyberdefensereview.army.mil/Portals/6/Documents/CDR%20Journal%20Articles/Thomas_CDR%20V5N2%20Summer%202020.pdf?ver=2020-07-27-053231-950.
- Ylitalo, Terhi (ed.) 2019. Voiman Venäjä, Puolustusministeriö, published online 14 Mar 2019. URL: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161438/Voiman_Ven%C3%A4j%C3%A4_PLM_2019.pdf
- Westerlund, Fredrik ja Susanne Oxenstierna (eds) 2019. Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective – 2019. FOI.

Maanpuolustuskorkeakoulu

Sotataidon laitos
PL 7, 00861 HELSINKI

Puh. +358 299 800

www.mpkk.fi

ISBN 978-951-25-3206-3 (pdf)
ISSN 2343-0753 (verkkojulkaisu)

SOTATAIDON YTIMESSÄ

Puolustusvoimat
The Finnish Defence Forces